

register van Kampen dat bijna alle *altreformierte* studenten vanaf het Interbellum tot aan ongeveer 1980 tenminste een tijdlang op dezelfde adressen woonden.¹¹³ Daardoor werden ze volgens mij als ‘Duitse groep’ duidelijk waargenomen.

Altreformiert en Oudestraat: een band uit de nood geboren

Doordat de *Altreformierte Kirche* de opleiding in Kampen als een (weliswaar zeer langdurige!) noodgreep opvatte, werd de band nooit echt hecht. De *Altreformierte Kirche* was te klein om volledig zelfstandig te kunnen functioneren, maar ze probeerde wel om zo zelfstandig mogelijk te opereren.

Tussen 1850 en 1860 had de *Altreformierte Kirche* geen eigen predikantenopleiding. Dit leidde ertoe dat de eigen studenten theologie naar de Oudestraat werden gestuurd en de *altreformierte* synode over een verbintenis met Nederland nadachten. De studenten volgden het advies van hun kerk, en dat zorgde voor een instroom van Duitse studenten in de beginjaren van de Kamper opleiding. Vandaar dat er in die tijd Duitse studenten aan de Oudestraat te Kampen waren, terwijl er steeds minder Duitsers aan de Rijksuniversiteit Groningen gingen studeren.

Maar vanaf 1860 sloeg de *altreformierte* synode toch een zelfstandige koers in en gaf ze zichzelf een eigen kerkorde en een eigen Theologische School. Het Duits begon in de *altreformierte* gemeenten in Oost-Friesland uit de kerken te verdwijnen, en aan de Nederlandse kant was er angst voor annexatie. De nationalisering zal aan deze ontwikkeling debet geweest zijn. De instroom van Duitse studenten nam op die manier af: kwamen er tussen 1850 en 1860 maar liefst 5 studenten uit Duitsland waren het er tussen 1860 en 1918 maar 12.

Vanaf 1900 zocht de *Altreformierte Kirche* uiteindelijk toch toenadering tot de GKN, omdat pogingen tot samenwerking met mogelijke Duitse partners op niets waren uitgelopen en een eigen theologische opleiding op maat niet te betalen was. Vandaar de uit nood geboren beslissing van de *Altreformierte Kirche* om zich in 1923 ‘voorlopig’ aan te sluiten bij de GKN en de *altreformierte* studenten voortaan naar diens opleidingen in Kampen en Amsterdam te sturen. Dit liet het aantal Duitse studenten aan de Oudestraat tussen 1918 en 1939 tot 16 oplopen. Maar ook nu probeerde de *Altreformierte Kirche* om zo zelfstandig mogelijk te blijven. Aangaande de aansluiting bij de GKN werd namelijk het model van H.H. Kuyper gekozen. Dit stond de *Altreformierte Kirche* een grotere zelfstandigheid toe dan het alternatieve model van prof. H. Bouwman van de Oudestraat. Vermeldt Bouwman om deze reden de *Altreformierte Kirche* niet in zijn historiografie van de opleiding aan de Oudestraat?

¹⁰⁵ Barend Wallet, *Samen op Weg naar de Protestantse Kerk in Nederland. Het verhaal achter de vereniging* (Zoetermeer: Uitgeverij Boeckencentrum, 2005), 39.

¹⁰⁶ Beuker, *Umkehr*, 484.

¹⁰⁷ Ibid., 97, 103, 132.

¹⁰⁸ Beuker, ‘Kirche’, 193.

¹⁰⁹ De opstellen voor het admissie-examen zijn te vinden onder inventarisnummer 35 van het archief van het college van hoogleraren der Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerken in Nederland (1854-1940) in het Stadsarchief Kampen.

¹¹⁰ Ze kunnen allen worden geraadpleegd in de bibliotheek van de Protestantse Theologische Universiteit. Voor een lijst van al deze scripties verwijs ik naar de pagina’s 87 en 88 van mijn onder voetnoot 1 genoemde masterscriptie.

¹¹¹ Almanak van het studentencorps Fides Quaerit Intellectum (F.Q.I.) 1920, 93, inventarisnummer 411, Archief van het studentencorps van de studenten aan de theologische Hoogeschool te Kampen ‘Fides Quaerit Intellectum’ 1857, 1863-1873, Stadsarchief Kampen.

¹¹² Almanak F.Q.I. 1929, 98; 1935, 52, 80 en 1936, 47, 74; Stadsarchief Kampen.

¹¹³ Het bevolkingsregister kan eveneens worden geraadpleegd in het Stadsarchief Kampen.